

Рівненський державний гуманітарний університет
Філологічний факультет
Кафедра стилістики та культури української мови

Дипломна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавра

**МОВНІ ЗАСОБИ МАНІПУЛЯТИВНОГО ВПЛИВУ В
СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

Виконала студентка IV курсу
спеціальності 014 Середня освіта
(Українська мова і література)
Якобчук Марина Анатоліївна

Науковий керівник – канд. філол. наук,
доц. Шульжук Наталія Василівна

Рецензент – доктор філол. наук,
проф. Мединська Наталія Миколаївна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	
1.1. Політичний дискурс як предмет вивчення політичної лінгвістики...6	6
1.2. Інавгураційна промова як жанр політичного дискурсу.....14	14
Висновки до першого розділу.....	19
РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ МОВЛЕННЕВОГО ВПЛИВУ В ІНАВГУРАЦІЙНІЙ ПРОМОВІ ПРЕЗИДЕНТА В. ЗЕЛЕНСЬКОГО	
2.1. Лексичні засоби-репрезентанти мовленнєвого впливу в інавгураційній промові В. О. Зеленського.....21	21
2.2. Синтаксичні одиниці-репрезентанти мовленнєвого впливу в інавгураційній промові В. О. Зеленського.....31	31
Висновки до другого розділу.....	40
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

Актуальність. В епоху глобалізації як антропоцентризм провідний принцип когнітивно-дискурсної наукової парадигми сучасної лінгвістики визначає вектори мовознавчих досліджень, спрямовані на вивчення мови як засобу комунікації та впливу. Ця парадигма спонукала до стрімкого розвитку таких галузей знань, як комунікативна лінгвістика, прагмалінгвістика, етнолінгвістика, психолінгвістика, соціолінгвістика та ін. Перспективним напрямом останньої є політична лінгвістика, предметом вивчення якої є політичний дискурс.

Стрімкий розвиток політичного дискурсу почався з часів Першої світової війни. Протистояння європейських країн відбилося на всіх рівнях, і на рівні політичної агітації й військової пропаганди зокрема. Післявоєнний період активізував пошуки більш витончених стратегій і тактик мовленнєвого впливу, а нові політичні умови (розпад СРСР, об'єднання Європи, формування світової багатополлярності) зумовили потребу докладного вивчення ефективних засобів мовленнєвого впливу з метою створення у свідомості реципієнта потрібної адресатові картини світу. Пріоритет у політичній лінгвістиці належить американським лінгвістам (праці Г. Лассвелла, У. Ліппманна, Е. Касперського та ін.), проте сьогодні цю галузь розвивають і в Західній та Центральній Європі (Д. Беніс, Р. Водак, Р. Бахем), учені інших країн (Л. Бессонова, С. Муране, Б. Норман, Н. Мечковська, І. Ухванова-Шмигова, Е. Лассан, Н. Клочко, Е. Будаєв, А. Чудінов; Й. Ху, Ж. Гуо, К. Лі, Т. Чанг.), а також українські дослідники (В. Ковчак, Л. Нагорна, В. Кулик та ін.). Проаналізувавши сферу дослідницьких зацікавлень учених, які розвивають проблематику політичної лінгвістики, дійшли висновку, що докладно вивчений англомовний політичний дискурс та політичний дискурс окремих публічних особистостей (таких президентів США як Д. Трамп, Ф. Рузвельт, Д. Кеннеді, Р. Рейган, Б. Клітон, Б. Обама)[63]. Неангломовний політичний дискурс досліджений слабше, проте у працях лінгвістів представлені такі аспекти його вивчення, як комунікативний, лінгвістичний, дискурсивний.

В Україні політичний дискурс особливо розглядається в працях Г. Почцова («Загальна характеристика політичного дискурсу та методів його дослідження»), Н. Кондратенко («Український політичний дискурс»), С. Онуфрив («Політичний дискурс в українських ЗМІ»), Н. Попова («Іспанський соціально-політичний дискурс»), В. Петренко («Політична мова як маніпуляція»), О. Фоменко («Лінгвістичний аналіз американського політичного дискурсу»). Українські мовознавці неодноразово досліджували інавгураційні промови президентів різних країн: Н. Чорнойван – лексико-семантичні особливості виступів американських президентів, Ю. Шикоряк – лексичний аналіз виступів Ф. Рузвальта в тому числі інавгураційні промови.

Інавгураційна промова президента України Володимира Зеленського не була предметом спеціально лінгвістичного опису, з чим і пов'язуємо **актуальність** нашого дослідження.

Мета бакалаврської роботи – схарактеризувати лексичні та синтаксичні одиниці як засоби мовленнєвого впливу в інавгураційній промові Президента України В. Зеленського.

Об'єкт дослідження – текст інавгураційної промови Президента України В. Зеленського.

Предмет дослідження – лексичні та синтаксичні одиниці як репрезентанти маніпулятивного впливу в інавгураційній промові Президента України В. Зеленського.

Реалізація мети передбачала розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати наукову літературу з теми дослідження;
- визначити жанри політичного дискурсу та схарактеризувати основні ознаки й функції інавгураційної промови;
- схарактеризувати лексичні та синтаксичні одиниці як репрезентанти маніпулятивного впливу в інавгураційній промові Президента України В. Зеленського.

Джерелом фактичного матеріалу послугувала картотека лексичних та синтаксичних одиниць-репрезентантів мовленнєвого впливу, дібраних шляхом

суцільної вибірки з тексту інавгураційної промови Президента України В. Зеленського.

В основу дослідження покладено описовий метод з елементами статистичного аналізу.

Робота виконана у контексті проблематики наукової теми кафедри стилістики та культури української мови РДГУ «Стилістична система сучасної української літературної мови у контексті когнітивно-дискурсної лінгвістичної парадигми» (державний реєстраційний номер 0121U114717).

Теоретичне значення дослідження зумовлене тим, що положення, представлені у ньому, можуть доповнити інформацію у галузі політичної лінгвістики, стилістики, а також лінгвістики впливу, спрямованих на вивчення ефективної комунікативної взаємодії, і політичної зокрема.

Практичне значення дослідження пов'язуємо із можливістю використання його результатів під час укладання матеріалів для спецкурсів з української лінгвостилістики, соціолінгвістики (і політичної лінгвістики як пріоритетного вектора її досліджень зокрема), теорії мовленнєвої комунікації, еколінгвістики та ін. для здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей ЗВО.

Апробація бакалаврського дослідження. Окремі положення бакалаврського дослідження були представлені у доповіді («Лексичні одиниці як репрезентанти мовленнєвого впливу в інавгураційній промові Президента України Володимира Зеленського») на секційному засіданні Всеукраїнської студентської науково-практичної інтернет-конференції «Пріоритети філологічної освіти» (13 травня 2022 року, РДГУ).

Структура роботи зумовлена її метою та завданнями. Вона складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (70 позицій), списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

1.1. Політичний дискурс як предмет вивчення політичної лінгвістики

Сучасна лінгвістика характеризується мультидисциплінарністю (з використанням різних наукових методів), експансіонізмом (тенденція до розширення сфери мовного інтелекту), антропоцентризмом (людина як головна фігура мовленнєвої діяльності), функціоналізмом (вивчення мови в дії, у дискурсі, у дискурсе) і експлаторністю (не тільки опис фактів, а й бажання їх пояснити) [8, с. 88–89]

Антропоцентричний підхід, що зосередив увагу дослідників навколо людини як мовної особистості, яка послуговується мовою для вираження не тільки інформацій, а й передачі своїх думок, емоцій. За допомогою мови людина здійснює вплив на навколишнє середовище. Це призвело до формування таких новітніх галузей знань, як-от: комунікативна лінгвістика, когнітивна лінгвістика, прикладна лінгвістика, психолінгвістика, антропологічна лінгвістика, генеративна лінгвістика, математична лінгвістика, дискриптивна лінгвістика, етнолінгвістика, лінгвоконцептологія, прагмалінгвістика, соціолінгвістика та ін. Одним із перспективних векторів дослідження останньої є політична лінгвістика.

А. Чудінов стверджує, що метою політичної лінгвістики є дослідження «різноманітних відносин між мовою, комунікацією, мисленням, суб'єктами політичної діяльності та політичним станом суспільства» [64, с. 54]. Найперспективнішим у дослідженнях політичної комунікації науковці визначили дискурсивний підхід, що дозволяє описувати відповідні тексти в конкретних мовленнєвих ситуаціях, з урахуванням усіх цілей умов та спрямування тексту.

Лінгвістичні дослідження, орієнтовані на людину, призвели до поширення дискурсу як макролінгвістичної категорії. Термін «дискурс» вперше

був введений у науковий вжиток у 1952 році. Поступово дискурсна інтерпретація гуманітарних наук набула чіткішого окреслення. Дискурс визначається як мовна абстракція, яка реально існує в живій національній мові, або штучне мовне обмеження, яке виконує певну соціальну функцію шляхом «підміни» підтекстів. Кожен такий підтекст створює свою картину світу. Політична лінгвістика виділяє різні дискурси: особливо міфологічні, релігійні, наукові, філософські, ідеологічні та політичні.

У науковій літературі до 1970-х років поняття «дискурс» часто ототожнювалося з поняттям «текст». Як зауважує Ю. Хабермас, на відміну від тексту, дискурс – «особливий тип вербального спілкування, що передбачає раціональне, критичне розуміння цінностей, норм, правил суспільного життя, з єдиною метою – досягти взаєморозуміння» [60, с. 84].

Е. Бенвеніст витлумачує дискурс як «живе мовлення, яке передбачає комунікативний контакт мовців і слухачів» [6, с. 64].

На думку М. Фуко, дискурс – це «лінгвістичний семіотичний процес, соціально зумовлена організація мови, що є синтезом «вже сказаного» і «ніколи не сказаного» [59, с. 33]. П. Серіо пропонує декілька інтерпретацій поняття «дискурс», одне з яких «еквівалентне поняття «мовлення», тобто будь-який конкретний вираз» [52, с. 64].

М. Макаров визначає дискурс у термінах формальної, ситуативної та функціональної інтерпретацій [33, с. 33]. Увага дослідника зосереджена на контексті як маркері дискурсу, що говорить та що це означає в комунікативній ситуації.

На думку Л. Нагорної, сучасний дискурс є «символічним і визначеним явищем дійсності» [38, с. 126].

Ми вважаємо, що одна з найповніших інтерпретацій поняття «дискурс» належить німецькому вченому В. Дейку, який бачив у ньому важливу частину соціокультурної взаємодії з інтересами, цілями та стилями. За його словами, дискурс – це «комунікативне явище, частиною якого є ще також і соціальний контекст, надання інформації про учасників спілкування та процеси сприйняття повідомлень» [15, с. 103].

«Дискурс» у сучасному розумінні є складним комунікативним явищем, яке, окрім тексту, включає також немовні фактори, такі, як знання, досвід, ідеї, думки та цілі адресата, необхідні для розуміння тексту. Дискурс розглядається і як процес, і як результат (у формі фіксованого тексту). І. Сусов стверджує, що слово – взаємодія дискурсу, континуум вербальної діяльності як партнерів по спілкуванню» [56, с. 67].

У соціолінгвістиці дискурс – це спілкування, що належить до соціальної групи чи типової мовної ситуації [27, с. 312]. На думку дослідника В. Карасика, «дискурс» – це «логічно обмежена думка, тобто перехід від одного висловлення до іншого, який простежується за логічними правилами і має на меті розвиватися в думці послідовно й систематично» [27, с. 315]. Якщо ми спираємося на соціолінгвістичні методи для визначення «дискурсу», його можна визначити як соціолінгвістичне явище, сформоване в конкретному соціальному контексті, що активно конструює та формує соціальну реальність, матеріальним проявом якої є текст (усний чи письмовий), що зображує спосіб мислення, цінності, етика суб'єкта та середовища в цілому.

Н. Формановська дає таке визначення дискурсу: «Процес мовленнєвої діяльності (монолог/діалог) мовця, який не лише подає інформацію про «стан світу» (пропозицію), а й увесь набір суб'єктивних, соціокультурних, у тому числі стереотипних, прецедентних та ін. смислів» [58, с. 67]. Дослідниця, покликаючись на праці М. Димарського, висловлює думку про те, що важливим для дискурсу є ознака процесуальності, оскільки дискурс «не може існувати поза закріпленістю до реального, фізичного часу, у якому він протікає» [23, с. 111].

У сучасній теорії дискурсу заведено визначати базові параметри такі, як стиль, жанр, реєстр тощо. За визначенням О. Селіванової «Стиль є характерною ознакою фонетичної системи; стереотипний спосіб спілкування мови як цілеспрямованої діяльності, детермінованої контекстом, заснованої на суспільно свідомому виборі мовних засобів та їх інкорпорації у фонетику» [51, с. 582]. Документуючи сучасний стан розвитку в лінгвістичних дослідженнях, вчені найчастіше пропонують визначення «стилю» О. Селіванової:

«Сукупність соціальних ситуацій, що характеризуються специфічними правилами поведінки, інтерпретаціями висловлювання, визначені у конкретній комунікації» [51, с. 511].

В українській літературі жанр розкривається як «функціональний стиль, вид мовного спілкування, що керується конкретними умовами, що використовується для формування зв'язного дискурсу». М. Бахтін бачить цей жанр як «типову для певної сфери людського життя, форму вираження; стандартну структуру, на якій оратор передає своє повідомлення, керуючись теоретичними знаннями про правила спілкування, без використання інтуїції» [4, с. 67]. Серед стилів і жанрів, пише М. Бахтін, існує органічний взаємозв'язок: «Передня функція (наука, техніка, журналістика, бізнес, сім'я) і певна, специфічна для кожного Умови поширення галузі виробляють певний жанр, тобто певну, відносно стійку постановку тематики, композиції та стилістичного типу» [4, с. 67].

Враховуючи ці фактори й обставини, а також їх поєднання з відповідними мовними засобами, окремі типи дискурсу диференціюються. З одного боку, це національні дискурси (наприклад, український, англійський, німецький тощо), а з іншого – такі жанри, як поезія, наука, політика, економіка, освіта тощо. Основною умовою існування другої класифікації є те, що всі ці типи дискурсу диференційовані в національному дискурсі. На думку Ю. Ганжурова, це «не окремі типи дискурсу, а лише модифікації «останнього, певною мірою», «відповідно до сфери, в якій вони діють» [12, с. 103].

Діапазон дискурсу диференціює його тематично. Політичний дискурс досягає своєї мети у сфері політичної комунікації. Проблема визначення політичного дискурсу полягає насамперед у визначенні його місця в лінгвістичному контексті.

Основним систематичним критерієм розрізнення політичного дискурсу може бути тематична детермінанта «боротьба за владу», а через різноманіття жанрів і стилів інші критерії в деяких випадках просто доповнюють або конкретизують базовий критерій. Отже, можна дійти висновків, що всі комунікативні та апеляційні стратегії в політичному дискурсі скеровані на

одну мету – боротьбу за владу. Намір боротися за владу є ознакою політичного дискурсу в усіх жанрах.

Політичний дискурс є особливим різновидом дискурсу, оскільки він обмежений певним соціальним полем – політикою. Загалом дослідники не мають однакового погляду щодо точного змісту політичного дискурсу. О. Шейгал вказує, що будь-який матеріал, що стосується політики, слід називати «політичним дискурсом». Тобто широке розуміння цього поняття охоплює всі мовні вирази, політиків, об'єкти, середовища, часи, контексти.

О. Шейгал визначає політичний дискурс з точки зору семіотики: «Політичний дискурс – це «символічна форма з двома вимірами, реальним і віртуальним, що розуміється як текст у реальному вимірі, віртуальний вимір якого містить мовні та немовні символи, орієнтований на обслуговування політичної комунікації та канонічної мови та фонетики» [66, с. 54].

Т. Ковалевська вказує, що в політичному дискурсі існує «зв'язок політика-дискурс-вплив, у якому особливості дискурсу в основному пов'язані зі структурою узгоджених соціальних відносин, властивих політичному дискурсу, де комунікатори взаємодіють у площині рівного (гіпотетичного) існування, (хоча й завдяки конкретним цілям) політичний дискурс зосереджується на одnobічному впливі, а не на повній взаємодії між учасниками обміну» [28, с. 226]. Дослідники вказують на односпрямованість мовних ефектів. Виокремлення поняття впливу політичного дискурсу узгоджується із загальною теорією переконання, яку В. Чернявська трактує як «основний прагматичний зміст окремої мовної одиниці» [62, с. 29], тобто мовну прагматику політичного дискурсу.

Політичний дискурс представлений текстами, які зображують політичну ідеологічну практику конкретної країни, окремої політичної партії та періоду суспільного розвитку. У цих текстах формується суспільна свідомість.

Отже, політичний дискурс – це текст у конкретній політичній комунікаційній ситуації, який включає вербальні та невербальні символи, які обслуговують сферу політичної діяльності. Політичний дискурс характеризується встановленням цілей, які мають вплив на аудиторію.

Як слушно зазначає В. Маслов, при вивченні функції мови в політичному дискурсі «неминуче виникають два питання: мова влади і влада мови. Вони відрізняються тим, що мова влади, оскільки вона говорить, є лінгвістичними засобами і методами, що використовуються нинішньою владою, і є предметом «чистого» лінгвістичного дослідження. Влада мови полягає в тому, як ці мовні засоби та методи впливають на народну свідомість і повинні вивчатися в рамках політичної лінгвістики» [40, с. 44].

Дослідниця О. Шейгал визначила такі методи дослідження політичного дискурсу: філологічний (постмодерністський), соціопсихолінгвістичний, індивідуально-герменевтичний, методологія наративу. Майже всі методи дослідження політичного дискурсу формуються на аналізі текстів, але для повного аналізу дискурсу необхідний універсальний метод, який дасть змогу точніше визначити сутність політичного дискурсу.

З-поміж ознак політичного дискурсу О. Шейгал виділяє інституційність, інформативність, масмедійність, театральність, фантомність, федеїстичність, дистанційованість, ритуальність та полемічність [66, с. 34].

Інституційність політичного дискурсу діє всередині суспільств, соціальних інститутів та установ. Інформативність політичного дискурсу залежить від жанру: новини, виступи, політичні програми, біографічні тексти. Фантомність політичного дискурсу є результатом активного використання політичних значень, які не пов'язані з реальністю. Федеїстичність політичного дискурсу базується на магичній функції, вона наділяє абстрактні поняття магичною силою. Езотеричність політичного дискурсу ґрунтується на секретності, тобто більшість слів має семантичну невизначеність, двозначність. Масмедійність визначається тим, що політичний дискурс опосередковується через засоби масової інформації. Дистанційованість залежить від необхідності дотримання дистанції. Театральність політичного дискурсу базується на тому, що адресат – народ, який спостерігає за тим, що відбувається. Динамічність політичного дискурсу пов'язана з тим, що відбуваються постійні зміни.

Н. Кондратенко виділяє три функції політичного дискурсу – інформування, вплив на аудиторію шляхом привернення уваги, збудження певних емоцій [43, с. 7].

Л. Нагорна вказує на інформаційну, орієнтаційну, мобілізаційну, консолідаційну та ідентифікаційну функції політичного дискурсу [37, с. 58].

Запропонована О. Шейгал мобілізаційна функція вважається основним проявом використання маніпуляцій у виступах політиків, і цю функцію слід використовувати для стимулювання позитивної дії адресанта на адресата. Заохочення адресата можуть мати форму прямих закликів (звернення та оголошення, законодавство) або у формі формування громадянських настроїв, які потрібні владі (виявлення надії чи страху, гордість за свою країну, впевненість у собі, єдність, прояв цинізму та ворожості), демонструючи ненависть).

Основним призначенням регулятивної функції вважаємо застосування її активного інструменту політичної боротьби влади. Проте О. Шейгал вважає, що регулятивна функція політичного дискурсу стосовно використання мови виступає такою ж глобальною, і комунікативну функцію, таким чином виокремлюючи такі функції політичного дискурсу: соціальний контроль (створення умов для уніфікації дій, думок, емоцій і бажань великої кількості індивідів, тобто маніпулювання суспільною свідомістю); легітимація влади (визначення розподіл влади та державних ресурсів) інтерпретація та виправдання інтеграції всередині незалежних соціальних груп); соціальна диференціація (відчуження соціальних груп); тривожність (ініціювання та розв'язання соціальних конфліктів, демонстрація незгоди та протест проти дій влади); дія (реалізація політики мобілізація населення: мобілізація полягає в активізації та організації прихильників) [66, с. 58].

Отже, основними функціями політичного дискурсу є вплив на слухача через привернення уваги, агітація, боротьба за владу, соціальний контроль, інформативна, маніпулятивна, ідентифікаційна, консолідаційна, орієнтаційна, мобілізаційна, створення картин кращого майбутнього, формування суспільної ідеології та функція конструювання мовленнєвої реальності.

Функції та ознаки політичного дискурсу визначають його типологію.

Зауважимо, що політичний дискурс не обмежується суто промовою. Він існує як усно, так і письмово. Усні форми включають публічні виступи, заяви, коментарі, пресконференції, дебати, інтерв'ю, участь у теле- та радіопередачах, урядові дискусії. Письмові форми включають документи (домовленості, угоди), а також публікації в ЗМІ, матеріали професійних видань, політичну рекламу, агітаційні листівки, брошури, графічні тексти.

Н. Кондратенко також виділила різні жанри політичного дискурсу, засновані на комунікативних, формальних, інтенційних та інших факторах, у сфері бізнесу – телебачення, газети та журнали, рекламний PR [32, с. 67].

За характером інтенцій диференціює політичний дискурс О. Шейгал – ритуальні (інавгураційна промова, телезвернення, святкова промова), орієнтаційні (доповідь, партійна програма) та агональні (лозунг, передвиборчі дебати, обговорення актуальних тем у ток-шоу) [66, с. 330].

Отже, антропоцентризм зосередив увагу дослідників на створенні новітніх галузей знань, серед яких – соціолінгвістика. Пріоритетний напрям соціолінгвістики – політична лінгвістика, предметом вивчення якої є політичний дискурс. Політичний дискурс – текст у конкретній ситуації політичного спілкування, який містить як вербальні, так і невербальні знаки, що обслуговують сферу політичної комунікації. З-поміж ознак політичного дискурсу виокремлюють інституційність, інформативність, масмедійність, театральність, фантомність, федеїстичність, дистанційованість, ритуальність та полемічність. Основною функцією політичного дискурсу є мобілізаційна, поділяється на ідеологічну, групову та маніпулятивну. Мобілізаційна функція відображає емоційне звернення одержувача до цінностей та ідеологічних уподобань виборців і найкраще виражається через плакати, гасла та листівки. Ідеологічна та корпоративна функції – ключові позиції в політиці. Політичний дискурс поділяється на усний та письмовий. Н. Кондратенко та О. Шейгал класифікують інавгураційну промову як ритуальний жанр.

1.2. Інавгураційна промова як жанр політичного дискурсу

Щодо типології політичного дискурсу, то зауважимо, що вона вибудовується за різними ознаками. Так, за характером поданої інформації Т. Винокур виокремлює такі жанри політичного дискурсу, як фатичні (політичне ток-шоу, виступи на мітингах, дебати), що мінімізують потік нової інформації та спрямовані на формування певних взаємостосунків, а також інформативні (пресконференція, публічний виступ політичних лідерів, політична доповідь) [9, с. 108]. Цю типологію демонструє Додаток 1.

За формою викладу пропонує диференціювати політичний дискурс О. Крилова, виокремлюючи усні (доповідь, виступи в парламенті, інтерв'ю, політичні ток-шоу) та письмові (політична програма, газетна стаття, лист політичному лідеру) жанри [36, с. 40]. (Додаток 2)

А. Чудінов класифікує політичний дискурс за обсягом викладу інформації (Додаток 3), вирізняючи малі (гасло, слоган), середні (газетна стаття, публічний виступ у політичному ток-шоу) та великі (партійна програма, політична публіцистика) жанри. Крім того, дослідник поділяє жанри політичного дискурсу на монологічні (оголошення, радіозвернення, стаття) та діалогічні (переговори, комунікація політиків на телебаченні, пресконференція) [65, с. 280].

За характером інтенцій диференціює політичний дискурс О. Шейгал – ритуальні (інавгураційна промова, телезвернення, святкова промова), орієнтаційні (доповідь, партійна програма) та агональні (лозунг, передвиборчі дебати, обговорення актуальних тем у ток-шоу) [66, с. 330] (див. Додаток 4).

Також О. Шейгал здійснює розподіл політичного дискурсу на такі чотири групи: програмні документи (складаються з сукупності відомостей, які необхідні для створення безпосередньо політичної промови), публічні промови політика (підготовлені тексти для певних політичних діячів, у яких представлені плани на майбутні дії у суспільстві, оцінки суспільних та політичних явищ, їх обґрунтування з використанням фактології), передвиборча агітація (характеризується таким політичним видом діяльності, що відбувається під час виборчої кампанії, і основним завданням якої є вплив на свідомість

виборців задля отримання переваги у процесі голосування за одного або кількох кандидатів), політична мемуаристика (утворює гіпержанри) [66, с. 338].

Нам імпонує диференціація жанрів політичного дискурсу за їх функцією, запропонована дослідницею Н. Кондратенко: презентаційно-іміджеві (слоган, політична програма та біографія), інформативні (повідомлення, заява, інтерв'ю), ритуальні (звернення до громадськості, інавгураційна промова, подяка), агітаційні (слоган-заклик, листівки, передвиборча кампанія) та агонально-аргументативні (полілогічна взаємодія політиків) [32, с. 120] (див. Додаток 3). Отже, за функцією інавгураційна промова – ритуальний різновид політичного дискурсу.

А. Алтунян класифікує основні типи політичного дискурсу таким чином: реклама, гасла, листівки, політичні виступи, політичні статті, політичні новини, інформаційні статті, політичні новини [1, с. 21].

М. Паршина розрізняє типи усного політичного дискурсу, розрізняє типи діалогу (теледебати, політичні ток-шоу, «прямі лінії») та типи монологів (інавгураційні промови) [45, с. 146].

Жанровий простір політичного дискурсу конструює О. Шейгал у дослідженні «Семіотика політичного дискурсу», використовуючи такі параметри жанрового поділу: інституційність, суб'єкт-адресатні відносини, соціокультурні аспекти [66, с. 10].

О. Шейгал класифікує політичний дискурс за інституційною ознакою, виділяючи такі види політичного дискурсу: політичні розмови з родиною та друзями (анекдоти, плітки), листівки та графіті, телеграми та листи громадян із висловлюванням підтримки чи протесту, політичні скандали, пресконференції, публічно-політичні дискусії, публічні виступи та виступи політичних лідерів, закони, розпорядження та інші політичні документи, міжнародні переговори, офіційні зустрічі глав держав.

Згідно із суб'єктно-адресатною ознакою О. Шейгал виділяє жанри політичного дискурсу, які характеризуються такими параметрами: за комунікацією між груповими суб'єктами (петиція, звернення, листівка, наказ виборцям, виступи на мітингах, голосування); за комунікацією між агентами

інституцій (кулуарне обговорення, службове листування, парламентська дискусія, зустрічі політичних діячів, доповіді на з'їздах).

На основі соціокультурної диференційної ознаки виокремлюють такі жанри політичного дискурсу: дискурсу влади, дискурсу опозиції.

Інавгураційна промова належить до ритуального жанру політичного дискурсу, її виголошує новообраний президент держави під час ритуалу інавгурації. На думку О. Шейгал, відсутність нового в інавгураційній промові зумовлює перевагу факту промови над змістом, тому це «не просто мовленнєвий, а політичний акт» [66, с. 247].

Ю. Воронов стверджує, що «інавгураційне звернення президента – публічна промова, маркована політичною подією – інавгурацією президента, жорстко визначена часовими межами та фіксована у просторовому плані» [10, с. 43]. Президент у своїй промові зазвичай використовує вирази, що можуть кинути виклик аудиторії, відсутність нової інформації в змісті звернення президента сприяє перемиканню уваги адресатів на сам факт проголошення інавгураційної промови. Це все свідчить про високий ступінь церемоніальності жанру політичного дискурсу, тому найважливішою і унікальною характеристикою інавгураційного звернення є те, що інавгураційна промова – не лише мовна дія, але і дія політична.

Дослідник В. Гуторов стверджує, що інавгураційна промова є основним складником урочистої церемонії, з її допомогою устанавлюється інститут президентства; «у зверненні дається тлумачення фактів минулого і робляться припущення про майбутнє народу на тлі справжнього, прославляється все, що об'єднує націю, використовуються різні виразні прийоми для гіперболізованого маркування тієї інформації, яка вже відома аудиторії» [13, с. 131].

Інавгураційна промова розрахована на мільйонну аудиторію, тому вона ретельно спланована, підготовлена та перевірена. Загалом інавгураційна промова президента – це урочиста промова – перше офіційне звернення глави держави до багатокультурної аудиторії. Вона характеризується мовною образністю, яка досягається за допомогою виразу, і вважається маніпулятивною системою мовного впливу, яка може аргументувати те, що говорять політики:

«Інавгураційні виступи поєднують прийоми логічної аргументації та виразні мовні засоби всіх рівнів для того, щоб зробити сильний емоційно-психологічний і прагматичний вплив на аудиторію, апелюючи до національної гордості, патріотизму і високих моральних почуттів людей з допомогою арсеналу концептів, закладених в національній свідомості та тих, що реконструюють політичну картину світу для» [3, с. 205].

В інавгураційних промовах багатьох президентів простежується спадкоємність національних ідеалів, традицій, цінностей. Текст інавгураційної промови має стабільну структуру і включає: присягу Президента, зобов'язання виконувати обов'язки, виклад історії та нових політичних ситуацій, огляд принципів внутрішньої та зовнішньої політики, розуміння актуальних проблем., звернення до Бога, оптимістичний фінал виступу.

Інавгураційні промови є зображенням політичних, економічних, соціальних і лінгвістичних реалій. Багато досліджень політичних промов, у тому числі інавгураційних, було здійснено українськими вченими. Ю. Шикоряк здійснив лексичний аналіз промов Ф. Рузвельта. У своїй роботі він визначив мовні особливості політичної публічної промови, проаналізував інавгураційні звернення як жанр політичного дискурсу [69].

Н. Чорнойван проаналізувала лексико-семантичні особливості промов американських президентів. У своїй праці вона визначила поняття «дискурс», «політичний дискурс» та їх головні ознаки, проаналізувала основні аспекти інавгураційних промов американських президентів ХХ століття [63].

Дослідник А. Дмитришин зробив аналіз лінгвокультурних особливостей українського політичного дискурсу. Він дослідив політичний дискурс як комунікативне явище, проаналізував промови президентів України (П. Порошенка, Л. Кучми) та зробив порівняння американського та українського політичних дискурсів [20].

«Зіставний аналіз промов президентів Петра Порошенка та Володимира Зеленського» такою було тема дослідницької роботи П. Єрговича. У своїй праці він зробив аналіз різних промов президентів, а також інавгураційної промови. Метою цієї роботи було зображення схожостей та відмінностей інавгураційних

промов двох президентів. Центральними в аналізі промов були риторичні особливості синтаксичних засобів [24].

В. Давидяк здійснила аналіз політичного іміджу президента: структурно-семантичний і лінгвопрагматичний аспект (на матеріалі публічних промов президентів України П. Порошенка та В. Зеленського). Для доведення типовості жанру інавгураційної промови, вона провела опитування, в якому інформанти протягом 15 хвилин ознайомилися з інавгураційними промовами українських президентів та мали спробу відгадати, кому належать ці слова. Було доведено, що більшість інформантів не змогла розрізнити риторику українських президентів, тобто для президентів важливішим є сам ритуал інавгурації, ніж семантичне наповнення промови [14].

М. Ляшук здійснив аналіз лексико-семантичних та лінгвостилістичних особливостей політичного дискурсу на прикладі промов Дональда Трампа. У своїй праці він визначив поняття «дискурс», жанри, стратегії, тактики, функції політичного дискурсу, маніпулятивні технології та зробив повний аналіз лексико-стилістичних та синтаксичних особливостей промов Д. Трампа [38].

С. Романюк у своїй статті «Лінгвостилістичні особливості інавгураційної промови (на прикладі виступу Президента України П. Порошенка)» запропонувала трактування інавгураційної промови як окремого жанру на межі офіційно-ділового та публіцистичного стилів. Крім цього, вона зробила опис елементів, які формують промову. Метою її праці є визначення лінгвостилістичних особливостей інавгураційної промови Президента [50].

Отже, за класифікацією Н. Кондратенко, інавгураційна промова належить до ритуальних жанрів політичного дискурсу. Інавгураційна промова – це завчасно підготовлений публічний виступ новообраного президента країн під час утвердження його прав. Президент у своїй інавгураційній промові зазвичай використовує вирази, що можуть кинути виклик аудиторії, а відсутність нової інформації в змісті звернення президента сприяє перемиканню уваги адресатів на сам факт проголошення інавгураційної промови. Це все свідчить про високий ступінь ритуального жанру політичного дискурсу, тому найважливішою та унікальною характеристикою інавгураційного звернення є

те, що інавгураційна промова – не лише мовленнєва дія, але і дія політична. Метою інавгураційної промови є вплив на свідомість і поведінку громадян щодо захисту себе та функціонування державних інституцій, забезпечуючи тим самим життєдіяльність осіб як частини структурного державного організму. Інавгураційні промови багатьох президентів уже були досліджені у різних аспектах, проте інавгураційна промова Президента України В. Зеленського не була предметом спеціального лінгвістичного опису.

Висновки до першого розділу

Поняття дискурсу є багатограним, багатовимірним і міждисциплінарним. Різноманітність визначень дискурсу зумовлена різними методами та аспектами його дослідження. У контексті нашого дослідження важливими є соціолінгвістичний, мовнокультурний підходи до дискурсивних явищ.

У соціолінгвістичному підході дискурс можна визначити як соціолінгвістичне явище, що формується в певному соціальному середовищі, що активно конструює і формує соціальну реальність, втілену в текстах (усних чи письмових), відображаючи спосіб мислення, цінності, етику, етику, реципієнтів і все середовище. Дискурси зображають мислення та культуру окремих людей та мовних і культурних спільнот, а також їх системи цінностей.

Політичний дискурс, як різновид дискурсу, – мовно-політична поведінка, що розвивається у відповідному контексті та має на меті досягнення певної мети – просування певної ідеології та ставлення.

У ході дослідження виділено основні підходи до вивчення феномену дискурсу, розроблено жанрову класифікацію політичного дискурсу на основі кількох детермінант.

Політичний дискурс, як предмет лінгвістичного дослідження, має всі ознаки дискурсу, але його особливістю є обсяг складених знаків. З одного боку, це ставлення до політичних відносин, соціального класу, з іншого – думки тих, хто бачить тексти як заклики до дії, по-третє, ставлення до культурних традицій

і норм дискурсивної практики. Властивості об'єкта визначають комплексний методологічний підхід до його дослідження.

Політичний дискурс є об'єктом дослідження, який потребує опису експліцитної та імпліцитної складових. Експліцитний компонент включає інформацію, виражену в політичному дискурсі, тоді як імпліцитний компонент політичного дискурсу відповідає базовому процесу впливу на реципієнта і може бути формалізований за допомогою аналізу профілю та аналізу фантазії. Соціальний вплив політичного дискурсу має перевагу та імпліцитну прагматичну складову, оскільки інтенція політичного дискурсу полягає в рівні непрямого переконання, мотивації та формування когнітивних установок як основи прийняття рішень.

Експліцитною метою політичного дискурсу є інформування суб'єкта, що є способом маскування прихованого впливу (маніпуляції) шляхом формування об'єктів та їх ідентичностей. Пропозиційна частина політичного дискурсу містить інформацію про лідерів, що підтверджує фантазії групи про відчуття безпеки, здатність контролювати події та відродження національної гордості.

Інавгураційна промова – це завчасно підготовлений публічний виступ новообраного президента країн під час утвердження його прав. За класифікацією Н. Кондратенко, інавгураційна промова належить до ритуального жанру політичного дискурсу.

Дослідниця Н. Арутюнова вважає, що «інавгураційні виступи поєднують прийоми логічної аргументації та виразні мовні засоби всіх рівнів для того, щоб зробити сильний емоційно-психологічний і прагматичний вплив на аудиторію, апелюючи до національної гордості, патріотизму і високих моральних почуттів людей з допомогою арсеналу концептів, закладених в національній свідомості та тих, що реконструюють політичну картину світу для» [3, с. 205].

Дослідники П. Єргович, В. Давидяк, М. Ляшук С. Романюк, А. Дмитришин, Н. Чорнойван та інші проводили аналіз інавгураційних промов президентів та досліджували відмінності між політичним дискурсом Америки та України, проте інавгураційна промова президента України В. Зеленського не була предметом спеціального дослідження.

РОЗДІЛ 2

ЗАСОБИ МОВЛЕННЕВОГО ВПЛИВУ В ІНАВГУРАЦІЙНІЙ ПРОМОВІ ПРЕЗИДЕНТА В. ЗЕЛЕНСЬКОГО

2.1. Лексичні засоби-репрезентанти мовленнєвого впливу в інавгураційній промові В. О. Зеленського

Одним із завдань нашого дослідження було схарактеризувати лексичні та синтаксичні одиниці як репрезентанти мовленнєвого впливу в інавгураційній промові Президента України В. Зеленського. Маніпуляція є об'єктом дослідження психології та психолінгвістики. В основу цього явища покладено психологічний механізм впливу. Зрозуміло, що політична влада намагається використати силу слова, щоб діяти.

Мовленнєве маніпулювання є найцікавішим з усіх видів маніпуляції, оскільки мова є найважливішим інструментом впливу на свідомість людини. Науковці зазначають: «Мова, як концептуальна система, сприйняття людиною світу та слів (імен) суспільства є найважливішим засобом приналежності. Через імплікацію слів – глибинну властивість розуму, вона постає більше, ніж здатність мислити аналітично» [22, с. 84].

Техніки мовленнєвих маніпуляцій частково розглядаються в науці під назвою нейролінгвістичне програмування. У сучасній науці існує кілька визначень мовленнєвої маніпуляції. Один із них визначає мовленнєву (мовну) маніпуляцію (маніпуляцію) як маніпулятивний вплив, що використовує певні мовні ресурси для імпліцитного впливу на пізнавальну та поведінкову діяльність адресата [22, с. 25].

Крім терміну «мовленнєва (мовна) маніпуляція» у науковій літературі зустрічаються також терміни «вербальне насильство», «вербальна агресія», «словесне підбурювання». Ці терміни не є синонімами, їх називають спорідненими поняттями. Таким чином, у вербальній маніпуляції існує заміна віри навіюванням, а при словесному насильстві адресат відчуває себе змушеним діяти. Метою вербальної агресії є заподіяння шкоди (прикладом є жаргонний термін для злодія). «У разі спонукання до мовлення ми маємо

справу з неправдивими обіцянками, непотрібним горем, банальними висловлюваннями, неправдивими уявленнями. Обробка мовлення з прихованими цілями реципієнта та особливою організацією тексту (спеціальні прийоми побудови дискурсу та використання риторичних прийомів) пов'язані» [22, с. 165]. Психологи визнають, що важко розрізнити методи мовленнєвого маніпулювання і засоби посилення впливу відкритої мови (до них належать риторичні прийоми, тропи, графіка та деякі інші стилістичні явища, які використовуються для формування думки та модифікації мовлення). Вчені наголошують, що мова набуває маніпулятивних якостей не завдяки техніці, а через задум автора [22, с. 173].

Політичний дискурс загалом і процес соціального впливу зокрема розглядають крізь призму сугестивності. При цьому сугестію розуміють «як спосіб інформування за відсутності контролю свідомості щодо її оброблення, тобто вербальна сугестія пов'язана із несвідомим. Розрізняють два види сугестивного впливу: усвідомлений і неусвідомлений» [49, с. 247].

Багато дослідників аналізували прагматику сугестивних мовленнєвих актів, зокрема мовленнєвий акт поради в його різних варіантах [49, с. 45]. У ширшому контексті О. Романова вбачає призначення таких актів поради для зміни особистісних установок учасників сакральної комунікації [49, с. 32]

Термін «маніпуляція» у своєму прямому значенні визначається як «складний прийом, складні дії над чимось, здійснені з певною ціллю» [22, с. 90]. У сучасному розумінні слово набуває нового об'єкта – людини, її свідомості. Порівнюючи визначення поняття «маніпуляція» у словниках та численних працях, Є. Доценко приходять до висновку, що поняття не має чіткого визначення, але виділяє ознаки, які використовують дослідники для його визначення, та узагальнює критерії: 1) родовий – психологічний вплив; 2) стосунки маніпулятора з реципієнтом як засобом досягнення власних цілей; 3) бажання перемогти в односторонньому порядку; 4) прихований характер впливу (як факт впливу та його спрямованість); 5) експлуатація (психологічна) сила, експлуатація слабкостей; 6) мотивація, мотиваційна заангажованість 7) вправність і спритність виконання маніпулятивних дій [22, с. 50-60]. Самі

дослідники інтерпретують маніпуляцію як «психологічний вплив, який крадькома діє на психіку одержувача цілей, бажань, намірів чи установок, які не відповідають тому, що в цей момент доступне одержувачу» [22, с. 64].

Визначення терміну «маніпуляція», запропоноване іншими дослідниками, фактично зображає ті ж характеристики явища. Наприклад, С. Кара-Мурза визначає маніпуляцію як «програмування думок і бажань мас, їхніх емоцій, психічних станів з метою забезпечення такої поведінки, необхідної тим, хто володіє засобами маніпуляції» [26, с. 90]. У «Політичній енциклопедії» терміни «маніпулювання» та «маніпуляція» є синонімами і тлумачать як «обробка політичної інформації окремих осіб, груп, загальної громадської думки на користь певних політичних, економічних чи інших осіб і структур» [65, с. 210].

Г. Копніна стверджує, що для досягнення цих цілей маніпулятивне перетворення інформації може бути виражено кількома способами: спотворенням інформації (від відвертої брехні до упередженості в семантичній області), приховуванням інформації (за замовчуванням, вибіркоким представленням інформації), матеріал), маніпулювання методами подання інформації, маніпулювання часом подання матеріалу (порядок подання та обговорення інформації безпосередньо впливає на оцінку та засвоєння інформації), вибір інформації за будь-яким параметром перевантажує одержувача [33, с. 127].

Р. Блакар вважає, що «поєднання вербального і невербального впливів забезпечує ефективність спілкування та підтримує збалансовані стосунки з адресатом. Коригування дій чи думок комунікатора чи співрозмовника у потрібну спрямованість мовця з урахуванням контексту спілкування визначає завдання мовленнєвого впливу. До основних аспектів мовленнєвого впливу належать вербальні та невербальні. Вербальний вплив досягається за допомогою мовних засобів, які використовуються для впливу. Їх правильний вибір, розміщення, інтонація, зміст висловлювання забезпечують його дієвість та успішність. Невербальний вплив актуалізується несловесними засобами, що

підкріплюють наше мовлення (міміка, жести, поведінка під час розмови, відстань між комунікантами, зовнішність співрозмовника)» [7, с. 103].

Г. Копніна сформулила метод визначення мовленнєвої маніпуляції:

- Явний або неявний вплив мови на думку або поведінку реципієнта, бажання переконати його прийняти його погляди, отримати користь, маскуючи свої справжні наміри;
- Специфічні вербальні форми поведінки в процесі спілкування, покликани спонукати співрозмовника вчинити проти нього дії (але на користь маніпулятора), а прихована природа мотиву полягає в тому, що його мета і процес свідомо приховуються від реципієнта;
- Маніпулятивний вплив, який неявно впливає на когнітивну та поведінкову діяльність реципієнтів через вміле використання певних мовних ресурсів» [33, с. 67].

У нашому дослідженні під вербальною маніпуляцією в контексті політичного дискурсу будемо розуміти форму комунікації, що забезпечується за допомогою мовних засобів (техніки конструювання, зокрема метафоричне моделювання, риторичні прийоми тощо), свідоме прийняття комунікації, що передбачає цілеспрямований вплив на окрему людину або групу людей і змушуючи індивіда змінювати мовну картину політичного світу, що існує в його свідомості проти його волі.

Імпліцитна взаємодія – це прихована форма діалогу, що проявляється у структурі мовлення (наприклад, постановка запитання аудиторії, звернення до неї тощо). Як правило, оратор починає з відкритого діалогу (явна взаємодія), а потім переходить до прихованого діалогу (неявна взаємодія). Подальший процес мовлення психологічно проявляється як співавторство оратора та аудиторії шляхом неявних взаємодій. Оскільки інавгураційна промова має суспільно-політичний характер, а її головна мета – позитивно вплинути на слухачів і читачів, ми вважаємо, що основними ознаками буде орієнтація на новизну, динамізм, політичну та соціальну оцінку того, що відбувається, закличність, емоційність переконливості.

Спираючись на інструментальну функцію політичного дискурсу, обговоримо інавгураційну промову Президента України В.О. Зеленського на двох мовних рівнях: лексичному та синтаксичному.

На лексичному рівні основними засобами є лексичні одиниці та стилістичні образи з явними негативними чи стверджувальними конотаціями, зокрема метафорою, порівнянням, іронією, перебільшенням, лексичним повтором [1, с. 33].

Дослідження дало можливість визначити найбільш поширені частини мови, до яких увійшли практично всі частини мови: іменник (35,4%); займенник (25,3%); дієслово (16,4%); сполучник (11,1%); прикметник (9,8%); числівник (0,9%); прислівник (0,7%).

Говорячи про семантику лексики в інавгураційній промові В. Зеленського, можна відзначити, що велика частина згаданих лексичних одиниць належить до загальноновживаної лексики (91%) і 9% слів – до суспільно-політичної.

Домінування серед найбільш уживаної лексики в повідомленнях досліджуваного жанру загальноновживаної, нейтральної лексики вказує на бажання й необхідність президента говорити загальнодоступною мовою, бути зрозумілими іншими користувачами, що відповідає основній меті цього жанру – інформування, впливу на адресата.

Оскільки інавгураційна промова належить до публіцистичного стилю, який орієнтований на формування ідеології суспільства, оскільки президент говорить про майбутні політичні, економічні перспективи розвитку держави, то цілком закономірно, що вагомий пласт вкладає суспільно-політична лексика – це «неоднорідна за складом макроструктура одиниць різного походження, спрямованих ідеологічно та спеціалізованих лексично, семантично, для вираження понять із галузі суспільного, політичного, соціального, економічного, морально-етичного життя соціуму» [61, с. 20].

Р. Фрайтанг запропонував таку структуру «суспільно-політичної лексики»: актуальна політична лексика (науковці мають на увазі й термінологію, а також гасла та жаргон) та потенційну політичну лексику, що

охоплює загальну лексику, лексику мовних явищ із гаслами, назвами організацій, політичними назви партій, назви країн тощо [37, с. 67].

До суспільно-політичної лексики в інавгураційній промові можна віднести такі лексичні одиниці, як власне політичні («влада», «громадянство», «закон», «посада», «вибори»), лексеми, що зображують політичне життя суспільства, функціонування державного устрою, суспільно-ідейні моральні поняття («присягнути», «відповідальність»). Наведемо приклади: *«Після моєї перемоги на виборах»*; *«кажуть, що «Зеленський – Президент...»*; *«Кожен з нас поклав руку на Конституцію і кожен з нас присягнув на вірність Україні»*; *«я з радістю надам українське громадянство»*; *«Не ми почали цю війну»*, *«станет возвращение всех украинских пленных»*; *«повернення втрачених територій»*, *«Украинец – это не в паспорте»*; *«Уряд не вирішує наших проблем. Уряд і є нашою проблемою»*; *«громадяни втомились від досвідчених, системних, надутих політиків»*; *«А для цього до влади повинні прийти люди»*; *«Ви призначили інавгурацію у понеділок»*; *«За який ми несемо спільну відповідальність»*; *«Потрібно не розповідати про стандарти НАТО»*; *«А тому прошу вас ухвалити: Закон про скасування депутатської недоторканності, Закон про кримінальну відповідальність за незаконне збагачення»*; *«Прошу звільнити з посад: Голову Служби Безпеки України, Генерального Прокурора України, Міністра оборони України»*; *«Слава Україні!»*.

З-поміж суспільно-політичної лексики в інавгураційній промові В. Зеленського виокремили такі тематичні групи:

Емоції та аксіологія є важливими факторами впливу політика на аудиторію та її почуттів. Співвідношення між емоціями та оцінками найбільш яскраво проявляється на лексичному рівні мови, коли політик використовує певний тип лексики для вираження своїх емоцій, для позитивної чи негативної оцінки подій тощо. Вони позначають емоції встановлюють зв'язок зі слухачем, виступають логічним зв'язком між реальною ситуацією та картиною, яку очікує мовець, тобто впливають не тільки на пізнання, але й на емоцію, таким чином маніпулюючи думкою адресата:

*«Ви можете взяти аркуш, взяти ручку і звільнити свої місця для тих, хто буде думати про наступні покоління, а не про наступні вибори! Зробіть це. І люди оцінять. Якись у вас вибіркові оплески. **Не всім подобається, що я кажу?»**; «Тепер я робитиму все, щоб українці принаймні більше **не плакали**».*

Г. Копніна зазначає, що «самі по собі слова з емоційно-оцінною конотацією не є маніпулятивними. Такими вони стають лише у вживанні з метою впровадження у свідомість адресата певного (позитивного або негативного) ставлення до елемента дійсності» [32, с. 87]. Наведемо приклади: *«Усім, хто готовий будувати нову, сильну та успішну Україну, я з **радістю** надам українське громадянство*».

До лексичних засобів впливу через навіювання належить і політична метафора. А. Чудінов вважає, що «метафорична аргументація постійно використовується в політичному мовленні як спосіб зміни політичних уподобань адресата» [64, с. 128]. Дослідник наголошує на тому, що метафора дає змогу звернутися до спільних для мовця та реципієнта знань та створити завдяки цьому спільну основу, ґрунтуючись на якій, мовець розвиває власну точку зору, наприклад: *«**Це шокуючі тарифи, принизливі зарплати і пенсії, болючі ціни, неіснуючі робочі місця**».*

Метафори звертаються до образної сфери реципієнта, впливаючи на емоції та почуття. Учасники політичної комунікації, які звикли до політичних кліше та стереотипів, позитивно реагують на політичні метафори, оскільки сприймають політичні метафори за принципом «порушення правил»: метафоричні тексти – це вже не очікуваний формально-діловий стиль і стандартні фрази, сповнені політичних емоцій, але вражені їх винахідливість і винахідливість.

Термінологію політичного мовлення часто поєднують з метафорами та ідеологічними стереотипами, що дозволяють створювати впливові тексти зі словесними маркуваннями лексичного рівня, які сприймаються реципієнтами як «теги» і створюються в їхній свідомості «дискредитований» імідж або політична влада політик [32, с. 87]. Наведемо приклади: *«**Це шокуючі тарифи, принизливі зарплати і пенсії, болючі ціни, неіснуючі робочі місця**».*

Також у промові є лексичний засіб мовленнєвого впливу – метонімія: *«захищають Україну»*; *«Від Ужгорода до Луганська. Від Чернігова до Сімферополя. У Львові, Харкові, Донецьку, у Дніпрі й в Одесі – ми українці»*.

Намагаючись викликати почуття людей, В. Зеленський звертається до контрасту та надає своїй промові виразного пафосу. При цьому переході він послуговується антитезою. Президент вдало розкриває природу суспільно-політичних явищ за допомогою протиставлення в паралельних контекстах. Дослідник І. Шкаріч визначає антитезу як фігуру, суть якої полягає в протиставленні протилежних понять з метою їх виділення [70, с. 135]. Президент В. Зеленський кращому майбутньому протиставляє тяжке сьогодення: *«Це наша спільна мрія. Але у нас є і спільний біль»*. Таке паралельне вживання створює напруженість, звертає увагу адресата на пріоритети.

Коли президент звертався безпосередньо до українців, мова йшла про єдність. В. Зеленський звернувся до всіх українців, у тому числі до тих, хто проживає на окупованих територіях Криму та Донбасу. Коли є єдність, неможливе стає можливим: *«А може, це і є наша національна ідея? Об'єднавшись – зробити неможливе. Всупереч усьому!»*. Так само від єдності залежить сила нації: *«І ми маємо бути єдині. Адже тільки тоді – ми сильні»*; *«Згадайте збірну Ісландії з футболу на чемпіонаті Європи. Коли дантист, режисер, пілот, студент і прибиральник билися й захищали честь своєї країни. І зробили це, хоча ніхто не вірив»*.

Використання числівників в інавгураційній промові свідчить про те, що Президент констатує факт. Наведемо приклади: *«Не 73 відсотки, які за мене голосували, а всі 100 відсотків українців»*; *«Так, не дивуйтесь – нас 65 мільйонів»*; *«надутих політиків, які за 28 років створили країну можливостей»*.

Використання розмовних слів порушує публіцистику та офіційну діяльність, і його мета полягає в тому, щоб реципієнти розглядали політичні сили як «популярні», а не офіційні. Лише використання розмовних чи розмовних знаків може переконати реципієнтів у доступності та простоті політиків. Г. Копніна вказує, що метод ідентифікації пов'язаний із «засвоєнням

аудиторії» [32, с. 91], тобто комунікативна ситуація вважається не офіційною, а побутовою, буденною, і не зміст стає маніпуляційним, а форма подання інформації. Наведемо приклади:

«Після моєї перемоги на виборах мій шестирічний син сказав: «Та! По телевізору кажуть, що «Зеленський – Президент...» Виходить, що... я... теж Президент?!»; «Скептики скажуть: це фантастика. Це неможливо. А може, це і є наша національна ідея? Об'єднавшись – зробити неможливе. Всупереч усьому!»; «Мене часто питали: а на що ви готові заради припинення вогню?»; «І я не розумію наш уряд, який тільки розводить руками й каже: ми нічого не можемо зробити».

Водночас до розмовно-побутової лексики також належать словосполучення та слова: *«Це геть не все, що ви можете зробити»; «Заробіть непогані бали на дострокові парламентські вибори».*

А. Чудінов зазначає діалогічну природу політичного мовлення, оскільки вона, в основному, спрямована на вплив. Варто також зазначити, що в процесі політичної комунікації до засобів діалогізації відносять цитати, приховані метафори та алюзії, що дозволяє зробити повідомлення «яскравішим», вплинути на свідомість адресата, а з іншого боку привнести загадку для більш глибокого аналізу.

Займенник «я» використано 26 разів, цим президент говорить: «я з вами», «я такий як всі ви». Тоді як займенник «ми» використано 20 разів, кожного разу, говорячи «ми», цим самим впливаючи на свідомість адресатів. В. Зеленський підкреслює свою готовність діяти разом, розв'язувати проблеми разом, об'єднує всіх українців у єдине ціле, цим самим має вплив на адресатів. Він демонструє те, що відповідальність, яка лежить на ньому як президентові, лежить на кожному українцеві. Президент стверджує, що якщо говорити про майбутнє України, то біда одного – це біда усіх.

Наказовий спосіб дієслів виражає мотив дії через наказ, прохання, бажання, заклик, навіювання. Акції насправді немає і не існує, але президент хоче, щоб вона відбулася: *«Зробіть це»; «Повісьте туди фотографії своїх дітей і перед кожним рішенням дивіться в очі їм»; «Ухваліть ці важливі*

закони та рішення»; **«Повісьте** усі медалі собі»; **«Заробіть** непогані бали на дострокові парламентські вибори».

Жанру інавгураційної промови не притаманні фразеологізми, проте президент їх використовує: *«І я не розумію наш уряд, який тільки **розводить руками** й каже: ми нічого не можемо зробити»*; *«Повісьте туди фотографії своїх дітей і перед кожним рішенням **дивиться в очі їм**»*. У цих прикладах, використання фразеологізмів збагачує мовлення адресанта та привертає увагу адресата. Фразеологізми є засобом підсилення, увиразнення думки, мають емоційно-експресивне забарвлення, створюють особливий «національний колорит» промови.

З метою урізноманітнення мовлення, президент вдається до синонімів: *«Бо Президент – **не ікона, не ідол, Президент – це не портрет**»*.

Синоніми використовуються для надання додаткової інформації до поняття – його уточнення. Використання синонімів у певному абзаці дозволяє уникнути повторів і привертає увагу читача.

Порівняння використовується для того, щоб викликати емоційний зв'язок із порівнюваним явищем чи предметом, наприклад: *«І тоді це прозвучало **як жарт**»*

Наявні речення, які виглядають як афоризми – короткі вислови, що мають глибоке значення, в афоризмі досягається найвища концентрація уваги, використані з метою впливу. Наведемо приклади: *«Не буває сильної армії там, де влада не поважає людей»*, *«Європейська країна починається з кожного»*, *«Українці хочуть не слів, а дій»*.

Номінація власних географічних назв України в інавгураційній промові (*«Від Ужгорода до Луганська. Від Чернігова до Сімферополя. У Львові, Харкові, Донецьку, у Дніпрі й в Одесі»*; *«І Крим, і Донбас – це наша українська земля»*) окреслює кордони нашої держави, підкреслює цілісність країни. Це група лексики, яка представлена не тільки назвами міст, а й частинами світу, територіальними найменуваннями: *«Українці в Європі та Азії, у Північній та Південній Америці, в Австралії і в Африці. Я звертаюсь до всіх українців на планеті!»* Це пояснюється його прагненням привернути увагу не лише до

реалій національної геополітики, а й міжнародної, підкреслюючи належність своєї держави до світової спільноти.

У тексті є російськомовні вкраплення, які використовуються з метою впливу на всіх українців, наприклад:

«И сегодня мы должны возвращать их сознание. Вот что мы потеряли. За эти годы власть не сделала ничего, чтобы они чувствовали себя украинцами. Знали – они не чужие, они наши, они украинцы. И пусть кто угодно раздает хоть по 10 паспортов, это ничего не изменит. Украинец – это не в паспорте. Украинец – это вот здесь».

Отже, мовленнєвий вплив однієї особи на іншу або цілу групу здійснюється за допомогою вербальних і невербальних засобів, що її підсилюють для реалізації визначеної комунікантом мети, полягає у впливі на свідомість, мотиваційну сферу об'єкта суб'єктом, зміну діяльності адресата, його поведінку, наміри, погляди, установки. Здійснивши лексичний аналіз інавгураційної промови президента України В. Зеленського, можна зробити висновок, що у своїй промові він застосовував експліцитний мовленнєвий вплив. Мовленнєвими засобами маніпулятивного впливу стали: суспільно-політична лексика із вкрапленнями розмовно-побутової, метафора, метонімія, порівняння, афоризми, власні назви, засоби діалогізації.

2.2. Синтаксичні одиниці-репрезентанти мовленнєвого впливу в інавгураційній промові В.О. Зеленського

На синтаксичному рівні в інавгураційній промові В. Зеленського переважає вживання простих речень. Це робить оратора більш виразним і переконливим, ближчим до людей. Його промови стали краще зрозумілими та більш прийнятними для різних соціальних груп.

Усього в інавгураційній промові В. Зеленського 123 речення, з них 66 – прості речення (53,6%) наприклад, *«I сьогодні я звертаюсь до всіх українців у світі»*; *«I я хочу звернутися до наших захисників»*. Основна думка тексту формально репрезентована простими реченнями, які виконують стилістичні

функції описовості і розповідності, наявність таких конструкцій полегшує правильно зробити акценти, спрощує сприйняття головної думки промови.

28,4% складають складнопідрядні речення, наприклад: *«Усім, хто готовий будувати нову, сильну та успішну Україну, я з радістю надам українське громадянство»; «Безумовно, окрім війни, є ще багато бід, які роблять українців нещасливими»; «Це міфічні українські дороги, які будуються та ремонтуються тільки у чийсь бурхливій уяві»; «Протягом свого життя я намагався робити все, щоб українці усміхалися».*

Складні речення свідчать про бажання автора передати як причинно-наслідкові зв'язки, так і умовні. Так, в інавгураційній промові 8 складносурядних речень – 6,5%, наприклад, *«Я можу ще багато чого сказати, але українці хочуть не слів, а дій»; «Потрібно не розповідати про стандарти НАТО, а творити ці стандарти»; «Кожен з нас поклав руку на Конституцію і кожен з нас присягнув на вірність Україні».*

Безсполучникові речення діють як синтаксичні засоби мовленнєвого впливу. Цей відсутній сполучник заповнює свідомість слухача чи читача. Логічний зв'язок між двома частинами інформації пропущено, що створює враження простоти та компактності, що робить презентацію динамічною. В інавгураційній промові є 7 безсполучникових речень – 5,6%, наприклад, *«Там, на передовій, немає чвар і розбрату, там є сміливість і честь»; «Я бачу в цьому один плюс – це значить, ви готові працювати».*

У промові 7 речень з різними видами зв'язку – 5,6%, наприклад, *«І моє обрання доводить – громадяни втомились від досвідчених, системних, надutih політиків, які за 28 років створили країну можливостей»; «І я точно не боюсь ухвалювати складні рішення, я готовий втратити свою популярність, свої рейтинги, і якщо буде потрібно – я без вагань готовий втратити свою посаду, щоб тільки настав мир. Не втрачаючи наших територій».*

Особливим авторським прийомом експресивного синтаксису є вживання непоширених речень. Зазвичай такі речення є нейтральними і не несуть емпатичного навантаження, проте у сукупності виразних засобів, що базуються

на скороченні вихідної моделі речення, непоширені речення набувають особливого змісту і логічно вписуються в контекст.

Окличних речень – 10, а це 8,1%, наприклад, *«Всупереч усьому!»*; *«Шановні депутати!»*; *«Слава Україні!»*, вони використовуються з метою активізації уваги, ; питальних речень – 6, а це 4,8% від усіх речень, наприклад, *«Ви згодні, що це ганьба?»*; *«А може, це і є наша національна ідея?»*; *«А на що готові ви заради життя близьких вам людей?»*. Використання риторичних запитань у промовах президента має на меті привернути увагу, посилити враження, висловити емоції, створити гарний настрій.

Одним із найпоширеніших способів виконання мовних операцій на синтаксичному рівні є синтаксичний паралелізм у вступних промовах, який має на меті зосередити увагу читача та певну інформацію шляхом повторення однієї й тієї ж синтаксичної фрази, у багатьох випадках негативної. Це дозволяє впливати на психіку одержувача і нав'язувати йому думки та ідеї. «Паралельність - це стилістичний образ, заснований на паралельному описі двох або більше явищ з різних сфер життя. Існують паралелі: тема, композиція, лексичний синтаксис, строфіка, звук, ритм» [34, с. 306-307]. Як ми всі знаємо, синтаксичний паралелізм складається з синтаксично ідентичних структур, основними функціями яких є посилити комунікативне та експресивне значення речень та об'єднати семантично різні елементи у цифрові синтаксичні одиниці.

У широкому розумінні паралелізм розуміється як явище експресивного синтаксису, що виявляється в дискурсі як аналогія, подібність, повторність, спільність суміжних елементів. Його суть полягає в повторенні синтаксичної конструкції речення в межах речень з різним лексичним змістом. Зіставлення, також відоме як риторичне повторення, створює виразний тривалий ефект, допомагаючи висловити певну точку зору [34, с. 127].

К. Долінін трактує синтаксичний паралелізм як структуру, що складається з двох і більше суміжних однакових конструкцій, фразових одиниць, абзаців, які використовуються для інтеріоризації текстів як ритміко-синтаксичного явища. У ньому поєднуються прийоми та моделі ритмо-

синтаксичної побудови як одного із синтаксичних прийомів мистецтва [21, с. 264].

Н. Разінкіна визначає синтаксичний паралелізм як семантико-структурну єдність, що складається мінімально з двох компонентів (складників), які характеризуються синтаксичною тотожністю й логіко-смісловою спільністю [48, с. 72].

Беручи до уваги досвід лінгвістів, які вивчають синтаксичний паралелізм, ми можемо визначити це явище в нашій роботі так: «Синтаксичний паралелізм означає існування взаємно вимірних, рівномірно побудованих, простих речень виразів (мікропаралелізм), частин складних. речень або висловлювань (макропаралелізм). Виразні засоби на синтаксичному рівні показують, що «синтаксичні моделі речень з додатковою логічною чи експресивною інформацією допомагають підвищити прагматичну ефективність висловлювання» [41, с. 138].

Тому можливий комплексний аналіз синтаксичного паралелізму в мікро- та макроструктурах з урахуванням усіх класифікаційних принципів: розміщення паралельних структур, комунікативних ознак, структурно-семантичних ознак. Отже, паралелізм – це стилістична фігура, в основі якої закладено паралельне зображення двох чи кількох явищ із різних сфер життя. У тексті інавгураційної промови, щоб вплинути на адресата, президент В. Зеленський доволі часто послуговується цим принципом розділові. Наведемо приклади: «*Це не моя, це наша спільна перемога. І це – наш спільний шанс. За який ми несемо спільну відповідальність*»; «*І щойно – не тільки я складав присягу. Кожен з нас поклав руку на Конституцію і кожен з нас присягнув на вірність Україні*»; «*Ті, хто втратив власний дім... І ті, хто відчинив двері власного дому, розділивши біль*»; «*Ті, хто не знайшов себе вдома, а знайшов зарібок на чужині... Ті, хто в боротьбі із бідністю змушений втрачати власну гідність*»; «*Бо Президент – не ікона, Президент – це не портрет*».

Паралельні методи зазвичай передбачають повторення слів і мають сильний вплив на читача, підкреслюючи при цьому логіку, ритм, емоції та виразність висловлювання.

Іншим синтаксичним засобом маніпулятивного впливу є парцеляція. Дослідниця І. Кочан стверджує, що «блокова структура, яка приймає власний фразеологічний наголос і самостійну інтонацію, семантично й синтаксично тісно пов'язана з основною частиною, яку вона відокремлює» [34, с. 291]. Мовленнєва парцеляція синтаксичних конструкцій здійснюється за допомогою інтонації. У письмовому тексті його графічним індикатором є крапка. Фактично явище парцеляції – це розщеплення фрагмента речення на окремі частини без порушення смислового та структурного зв'язку з реченням. Під час парцеляції кожен окремий елемент стає ще важливішим, він стає окремим комунікаційним центром. Читач підсвідомо надає виділеним елементам особливий тон. Парцельовані предикативні частини складних речень виступають як спосіб смислового зміщення акцентів, наприклад: *«І тоді це прозвучало як жарт, але згодом я зрозумів, що насправді це істина. Тому що кожен з нас Президент»*; *«І це – наш спільний шанс. За який ми несемо спільну відповідальність»*; *«Але ми все це подолаємо! Бо кожен з нас – українець»*; *«Не ми почали цю війну. Але нам цю війну закінчувати»*, *«Чесно кажучи, мені здається, що це формулювання не зовсім коректне. Бо неможливо втратити те, що й так наше»*; *«Зробіть це. І люди оцінять»*; *«Ми збудуємо країну інших можливостей. Де всі рівні перед законом, де є чесні та прозорі правила гри. Одні для всіх»*; *«І це – наша спільна мрія. Але у нас є і спільний біль»*; *«І Крим, і Донбас – це наша українська земля. Де ми втратили найголовніше. Це – люди»*.

Приєднувальні обставини доповнюють значення присудків речення, від яких вони залежать, і граматично: *«Я без вагань готовий втратити свою посаду, щоб тільки настав мир. Не втрачаючи наших територій»*; *«Неправда. Можете»*.

Приєднувальні конструкції у функції додатків теж послугують засобами доповнення основної думки певними деталями, які впливають на ширше уявлення про особу, предмет чи явище: *«Скептики скажуть: це фантастика. Це неможливо»*.

При такому підході президент підкреслює емоційність і яскравість виступу і має більше можливостей привернути увагу аудиторії. Стилiстичний прийом парцеляції дозволяє виділити ключові слова у вашому повідомленні та визначити його тон.

Для здійснення маніпулятивного впливу повтор використовується не лише для словосполучень, а й для окремих лексичних одиниць. Цей прийом використовується для вираження емоцій, щоб переконати читачів у достовірності інформації, створюючи таким чином потрібну атмосферу. У своїй інавгураційній промові В. Зеленський часто використовував повторювані слова, оскільки вони були одним із найефективніших риторичних інструментів. Наприклад: *«І це – наша **спільна** мрія. Але у нас є і **спільний** біль»*, *«**Ті, хто** не знайшов себе вдома, а знайшов заробіток на чужині... **Ті, хто** в боротьбі із бідністю змушений втратити власну гідність»*, *«Знали – **они** не чужие, **они** наші, **они** українці»*, *«**Кожен** з нас загинув на Донбасі. **Кожного** дня ми втрачаємо **кожного з нас**. **І кожен з нас** – переселенець. **І кожен з нас** – заробітчанин»*.

Як зазначав І. Арнольд, повтор – це «цілеспрямований відхід від нейтральної синтаксичної норми, де достатньо одного використання слова» [3, с. 253]. Ми бачимо його відправну точку, коли хвилювання, яке супроводжує емоційне вираження, досягає найвищої напруги. Дійсно, самостійні члени речення більш самостійні, виразніші.

Завдяки повторюваності анафори авторська точка зору більш концентрована. Анафора посилює емоційне сприйняття мовлення, а вибір слова має емоційний вплив на аудиторію виступу. Лексичні повтори використовуються для досягнення семантичної та емоційно-експресивної зв'язності, додають тексту динамічності, доцільної та логічної завершеності, насичують текст емоційним спектром. Повтори «кожен», «кожен з нас» використовується в інавгураційній промові 11 разів як засіб маніпулятивного впливу, засіб експресивізації, активізації уваги. Голова держави просуває такі цінності, як співпраця, співчуття і турбота про інших.

Повторення одного і того ж слова чи речення не тільки привертає увагу слухача чи читача, щоб побачити повторюваний елемент повідомлення як найважливіший елемент, але й у певному сенсі додає нове значення до його змісту.

Сучасне мовознавство представляє визначення риторичних запитань, ілюструючи різні трактування авторами цього мовленнєвого явища. Зокрема, в сучасній риторичній риторичне запитання пояснюється як «ефективний діалогічний образ монологічного мовлення, функція якого полягає в тому, щоб відокремити семантику та емоцію його смислового центру, сформулювати емоційно-оцінне ставлення реципієнта до теми» [64, с. 240–241]. Риторичне запитання полягає в тому, щоб стимулювати мислення аудиторії шляхом уточнення значення частини мови.

У цьому випадку риторичне запитання підкреслює фактичне твердження і не потребує відповіді.

Використання цитат у промовах завжди було ознакою вміння політичних лідерів добре говорити. Точні цитати, цитати відомих людей і покладатися на авторитет змушують вас переосмислити повідомлення і значно збільшити вплив вашої мови на аудиторію до бажаного ефекту. В. Зеленський цитує американського актора Рейгана і проводить паралель із собою, цим він акцентує успішність американського актора і в перспективі свою: *«Дозвольте мені процитувати одного американського актора, який став класним американським президентом: «Уряд не вирішує наших проблем. Уряд і є нашою проблемою».* Цією він кидає виклик не тільки народу, а й собі, наприклад: *«І моє обрання доводить – громадяни втомилась від досвідчених, системних, надутих політиків, які за 28 років створили країну можливостей. Можливостей «відкатів», «потоків», «дерибанів».*

Для опису різноманітних форм політичної корупції В. Зеленський, як бачимо, послуговується сленгізмами, який також є засобом впливу. В. Зеленський критикує владу. Виникає питання: чому президент Зеленський вирішив висловити критику саме за допомогою сленгізмів? Чим ця критика президента В. Зеленського відрізняється від будь-якої іншої критики в

політичній сфері? Питання переваги політичної недосвідченості, так само як і питання «досвідчених», «системних», «надутих» політиків, які створили можливості «відкатів», «потоків» і «дерибанів» пов'язані з ознаками популістської риторики. Популізм як риторична тактика має дві головні ознаки: з одного боку, це апеляція до народних мас, до «простої людини», а з іншого, – це критика політичних еліт» [16, с. 23].

Ще одним засобом маніпулятивного впливу є сарказм, наприклад: *«Зробіть це. І люди оцінять. Якись у вас вибіркові оплески. Не всім подобається, що я кажу? Дарма, бо це кажу не я, а народ України»*. Сарказм можна визначати як іронічне образливе глузування, різке висловлювання.

Категорія однорідності вдалий засіб маніпулятивного впливу, однорідні означення сприяють впливу на розум та емоції адресата: *«Усім, хто готовий будувати нову, сильну та успішну Україну, я з радістю надам українське громадянство»*. Тоді як однорідні підмети сприяють повноті інформації, автор уміло використовує асиндетон, який надає висловлюванню стрімкості, конденсованості змісту, вони дають можливість досягти виражально-характеризувальної мети, наприклад: *«Сувенірів з-за кордону не потрібно, привезіть, будь ласка, свої знання, досвід і ментальні цінності»*; *«Коли дантист, режисер, пілот, студент і прибиральник билися й захищали честь своєї країни»*; *«Це гідне, а головне, стабільне фінансове забезпечення, ваші житлові умови, законні відпустки після виконання бойових завдань, відпочинок для вас і ваших родин»*; *«Це шокуючі тарифи, принизливі зарплати і пенсії, болючі ціни, неіснуючі робочі місця»*. Також вживаються нетипові підмети: *«І наше найперше завдання – припинення вогню на Донбасі»*; *«Наш наступний виклик – це повернення втрачених територій»*. Підметами виступають цілі предикативні частини.

Значний маніпулятивний вплив на адресата виконують вставлені конструкції та вставні слова, основна функція яких – надання додаткової інформації, деталізації особи, привернення уваги слухача до явища. Використання вставних слів та конструкцій допомагає адресанту зосередитися, а адресату краще зрозуміти те, про що йдеться, наприклад: *«Безумовно, окрім*

війни, є ще багато бід, які роблять українців нещасливими», **«Чесно кажучи, мені здається, що це формулювання не зовсім коректне»**. Обидва вставних слова означають ступінь впевненості в повідомленні, цим самим маніпулюючи свідомістю адресата.

«Чесно кажучи, мені здається, що це формулювання не зовсім коректне». Вставлена конструкція «мені здається» вказує на джерело повідомлення, тобто на президента, ці слова маніпулюють свідомістю адресата.

Другорядні члени використовуються в реченнях, щоб посилити їх значення, а також вплинути на адресата. Відокремлення є одним із видів ускладнення речення. Воно допомагає створювати паралельні смислові потоки, дозволяє автору узагальнювати або конкретизувати думку. Відокремлення порушує лінійний синтаксичний зв'язок, створює враження незапланованості, тим самим актуалізуючи зміст і значення. Наведемо приклади: *«Ми повинні стати ісландцями у футболі, ізраїльтянами – в обороні рідної землі, японцями – у технологіях, швейцарцями – в умінні щасливо жити одне з одним, незважаючи на будь-які розбіжності»*; *«Я без вагань готовий втратити свою посаду, щоб тільки настав мир. Не втрачаючи наших територій»*.

Відокремлені конструкції надають елементам інтонаційну та ритмічну незалежність. Інформація, представлена у відокремленні, розглядається як уточнення, деталь, нагадування. Уточнювальні члени речення вжиті, щоб зробити акцент на цих словах, пояснити попередні: *«Українець – это вот здесь»*, *«І я точно це знаю. Знаю від бійців, які захищають Україну – наших героїв, і україномовних, і «русскоговорящих»*, *«Там, на передовій, немає чвар і розбрату, там є сміливість і честь»*.

У інавгураційній промові Президента В. Зеленського можна розрізнити обов'язкові та додаткові композиційні елементи. Обов'язковими є, насамперед, обрамлювальні (початкові та кінцеві) елементи, особливо обрядова формула вітання та прощання. Привітання в інавгураційній промові є зверненням до аудиторії, а це весь український народ і присутні на інавгурації, тому звернення до адресата вказує, до кого насправді звертається новообраний президент

Кілька адресатів в одному зверненні. людей вимагає певного рейтингу – від найважливіших реципієнтів до менш важливих для оратора.

Своє ставлення до одержувача президент висловлює зверненням. Виступи В. Зеленського починаються зі спільного звернення, що визначає форму промовця. Звертання може виявляти як повагу і захоплення, так і докір, іронію, ненависть чи презирство: *«Дорогі українці!»*, *«Дорогий народ!»*, *«Шановні депутати!»*.

Сполучник «а» був використаний 11 разів, саме 58% реалізують протиставлення, сполучник «але» був використаний 8 разів, він організовує протиставні семантико-синтаксичні відношення, допомагає створити антитезу, яка дає можливість адресату краще зрозуміти суть повідомлення.

Отже, основними синтаксичними засобами маніпулятивного впливу є синтаксичний паралелізм, парцеляція, риторичні запитання, риторичні повтори, саме вони додають тексту експресивності та бажаного результату, впливу на адресата..

Висновки до другого розділу

Підбиваючи підсумки, з впевненістю можна сказати, що майже всі наведені в роботі приклади з інавгураційної промови показують, що мовне маніпулювання є невід'ємною частиною політичного дискурсу та риторики Президента. Політичний дискурс вимагає цього в більшій чи меншій мірі.

Основним завданням в політичному дискурсі є планування дій політичного діяча, які зможуть наблизити його до основної мети переконання аудиторії, використовуючи різні лінгвістичні засоби, маніпулятивні прийоми, лексичні та синтаксичні особливості В інавгураційній промові В. Зеленського до лексичних засобів маніпулятивного впливу належать: метафора, метонімія, фразеологізми, афоризми та засоби діалогізації. Їх призначення вплинути на свідомість, привернути увагу адресата

До синтаксичних засобів маніпулятивного впливу належать: синтаксичний паралелізм, парцеляція, риторичні запитання, риторичні повтори, риторичні звертання, уточнювальні члени речення, вставні конструкції.

паралелізм у вступних промовах, який має на меті зосередити увагу читача та певну інформацію шляхом повторення однієї й тієї ж синтаксичної фрази, у багатьох випадках негативної

ВИСНОВКИ

Антропоцентризм зосередив увагу дослідників на створенні новітніх галузей знань, серед яких – соціолінгвістика. Пріоритетний напрям соціолінгвістики – політична лінгвістика, предметом вивчення якої є політичний дискурс. Політичний дискурс – текст у конкретній ситуації політичного спілкування, який містить як вербальні, так і невербальні знаки, що обслуговують сферу політичної комунікації. З-поміж ознак політичного дискурсу виокремлюють інституційність, інформативність, масмедійність, театральність, фантомність, федеїстичність, дистанційованість, ритуальність та полемічність. Основними функціями політичного дискурсу є вплив на слухача через привернення уваги, агітація, боротьба за владу, соціальний контроль, інформативна, маніпулятивна, ідентифікаційна, консолідаційна, орієнтаційна, мобілізаційна, створення картин кращого майбутнього, формування суспільної ідеології та функція конструювання мовленнєвої реальності.

Інавгураційна промова – це завчасно підготовлений публічний виступ новообраного президента країн під час утвердження його прав. За класифікацією Н. Кондратенко, інавгураційна промова належить до ритуального жанру політичного дискурсу. «Інавгураційна промова поєднує логічне міркування та виразні мовні засоби на всіх рівнях, щоб мати сильний емоційний, психологічний та прагматичний вплив на аудиторію, викликаючи національну гордість, патріотизм та благородні моральні почуття через вбудовану національну свідомість та реконструйовану концептуальну бібліотеку. світова політична картина» [3, с. 205].

Маніпулятивний вплив відбувається на двох рівнях. З-поміж лексичних одиниць мовленнєвого впливу найефективнішими виявилися: суспільно-політична лексика із вкрапленнями розмовно-побутової, метафора, метонімія, порівняння, афоризми, власні назви, засоби діалогізації, дієслова наказового способу. За допомогою розмовно-побутової лексики Президент уподібнюється до аудиторії, створюючи вплив на її свідомість. Дієсловами наказового способу він спонукає до дії. Фразеологізми привертають увагу адресата. Використання власних назв пояснюється прагненням привернути увагу не лише до реалій

національної геополітики, а й міжнародної, підкреслюючи належність своєї держави до світової спільноти. Використання синонімів дозволяє уникнути повторів і привертає увагу читача. Порівняння вживаються для того, щоб викликати емоційний зв'язок із порівнюваним явищем чи предметом. Засоби діалогізації також привертають увагу адресата, спонукають до глибшого аналізу тексту Президента. В афоризмах досягається найвища концентрація уваги, яка використовується з метою впливу.

З-поміж синтаксичних одиниць мовленнєвого впливу найефективнішими виявилися синтаксичний паралелізм, парцеляція, риторичні запитання, риторичні повтори, риторичні оклики, уточнювальні члени речення та вставні конструкції.

При парцеляції президент підкреслює емоційність і яскравість виступу і має більше можливостей привернути увагу аудиторії. Повтор використовується не лише для словосполучень, а й для окремих лексичних одиниць. Цей прийом вживається для вираження емоцій, щоб переконати читачів у достовірності інформації, створюючи таким чином потрібну атмосферу. Повторення одного і того ж слова чи речення не тільки привертає увагу слухача чи читача, щоб побачити повторюваний елемент повідомлення як найважливіший елемент, але й у певному сенсі додає нове значення до його змісту. Риторичні запитання формують емоційно-оцінне ставлення реципієнта до теми мовлення. Категорія однорідності вдалий засіб маніпулятивного впливу, однорідні означення сприяють впливу на розум та емоції адресата. Значний мовленнєвий вплив на адресата виконують вставлені конструкції та вставні слова, основна функція яких – надання додаткової інформації, деталізації особи, привернення уваги слухача до явища.

Політична мова (за деякими винятками) оперує символами, і її успіх залежить від того, наскільки ці символи налаштовані на народну свідомість і як вони вписуються в концептуально-ціннісну картину світу своїх об'єктів, політичний дискурс «споживача». Нерідко всі українські політики виражають у своїх виступах патріотизм, щоб об'єднати народ. Ключовою в її переліку є тема національної єдності, яку ми відносимо до національних цінностей. Для

українців родина завжди була символом єдності. Тому українські лідери часто звертаються до символу, порівнюючи свій народ з однією великою родиною.

Отже, теоретична частина детально описує такі явища, як дискурс, надаючи комплексний аналіз усіх його областей та аспектів, а саме його основних понять та термінології, символічних аспектів, жанрів, функцій. У практичній частині на прикладі інавгураційної промови В. Зеленського проаналізовано лексико-синтаксичні особливості політичного дискурсу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алтунян А. Г. Анализ политических текстов: учеб. Москва : Университетская книга; Логос, 2006. 384 с.
2. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык : учеб. Москва : Флинта-Наука, 2007. 394 с.
3. Арутюнова Н. Д. К проблеме функциональных типов лексического значения. *Аспекты семантических исследований* : учеб. Москва : Наука, 1980. С. 156–249.
4. Бахтін М. М. Філософський енциклопедичний словник: Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 743 с.
5. Белл Р. Т. Социолінгвістика: цели, методы и проблемы: учеб. Москва : *Международные отношения*, 1980. 221 с.
6. Бенвенист Э. Общая лингвистика: монография. Москва : Прогресс, 1975. 457 с.
7. Блакар Р. М. Язык как инструмент социальной власти (теоретическоэмпирическое исследование языка и его использования в социальном контексте): хрестоматия. Москва : Прогресс, 1987. С. 88–126.
8. Будаев Э. В., Чудинов А. П. Основные этапы развития и направления политической лингвистики: науч. альманах. Ставрополь : Изд-во ПГЛУ, 2007. С. 88–89.
9. Винокур Т. Г. Говорящий и слушающий: навч. посіб. Москва : Наука, 1993. 172 с.
10. Воробйова О. П. Лінгвістика: шляхи, які ми обираємо : підруч. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2012. С. 48–49.
11. Воронов Ю., Любезнова Н. Ораторское искусство Франклина Делано Рузвельта: учеб. Саратов, 2015. 338 с.
12. Ганжуров Ю. Парламентський дискурс в публічних комунікаціях: *Політичний менеджмент* : 2005. № 6. С. 103–113.
13. Гуторов В. А. Ф. Д. Рузвельт и Вторая мировая война: несколько предварительных заметок: *Вестник Русской христианской гуманитарной академии*. 2015. Том 16. Выпуск 2. С.130–140.

14. Давидяк В. В. Політичний імідж президента: структурно-семантичний і лінгвопрагматичний аспект (на матеріалі публічних промов президентів України) URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/32192> .

15. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация: учеб. Москва : Прогресс, 1989. 322 с.

16. Дем'яненко М. М. Популізм як політичний феномен і маніпулятивна технологія: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ : НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. 2016. 23 с.

17. Денисюк С. Г. Культурологічні виміри політичної комунікації: монографія. Вінниця : ВНТУ, 2012. 406 с.

18. Денисюк С. Г. Політична комунікація: ціннісні основи та механізми реалізації в умовах сучасного суспільного розвитку : дис. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 443 с.

19. Денисюк С. Г. Технологічні виміри політичної комунікації : монографія. Вінниця : ВНТУ, 2010. 286 с.

20. Дмитришин А. В. Лінгвокультурні особливості українського політичного дискурсу URL: <file:///C:/Users/Home/Downloads/9614-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-19168-1-10-20210318.pdf>

21. Долинин К.А. Интерпретация текста: учеб. Москва : Просвещение, 1985. 296 с.

22. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита: монография. Москва : ЧеРо; Юрайт, 2000. 353 с.

23. Дымарский М. Я. Проблемы текстообразования и художественный текст: монография. Москва : Эдиториал УРСС, 2006. 338 с.

24. Єргович П. Зіставний аналіз промов президентів Петра Порошенка та Володимира Зеленського URL: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffzg:4610/datastream/PDF/view>

25. Завражина Г. В. Мовленнєва агресія та засоби її вираження в масмедійному політичному дискурсі України (на матеріалі російськомовної

газетної комунікації) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02. Київ, 2008. 22 с.

26. Кара-Мурза Е. С. Речевое преступление как проявление конфликтности политической коммуникации. Современная политическая коммуникация: журнал. Екатеринбург : Уральский гос. пед. ун-т, 2009. 288 с.

27. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс: монография. Москва : 2004. 487 с.

28. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування: монографія. Одеса : Астропринт, 2008. 334 с.

29. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс. Текстуалізація реальності: монографія. Одеса : Чорномор'я, 2007. 157 с.

30. Кондратенко Н. Жанрові особливості ток-шоу в українському політичному дискурсі: Вісник Одеського національного університету. Філологія, 2018. С. 58–68.

31. Кондратенко Н. М. Лінгвопрагматичні аспекти дослідження політичної комунікації в українському мовознавстві: монографія. Одеса : Вісник Одеського національного університету : Філологія, 2015. С. 145–151.

32. Кондратенко Н. М. Типологія мовленнєвих жанрів українського політичного дискурсу: монографія. Одеса : Філологічні студії, 2017. С. 18–22.

33. Копнина Г. А. Речевое манипулирование: учеб. Москва : Флинта, 2008. 176 с.

34. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 214 с.

35. Кочерган М. П. Стан і перспективи сучасного мовознавства: підруч. Київ : Вісник Київського лінгвістичного університету, 2003. С. 5–18.

36. Крылова О. А. Лингвистическая стилистика: учеб. Москва : Высшая шк., 2006. 120 с.

37. Крючкова Т. Б. Язык политики в работах ученых: Сб. обзоров. Москва : ИНИОН, 1983. С. 60 -73.

38. Ляшук М. О. Лексико-семантичні та лінгвостилістичні особливості політичного дискурсу на прикладі промов Дональда Трампа URL:

<https://theses.oa.edu.ua/DATA/247/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9B%D1%8F%D1%88%D1%83%D0%BA-%D0%9C.pdf>

39. Макаров М. Л. Основы теории дискурса: учеб. Москва : Гнозис, 2003. 290 с.
40. Маслова В. А. Параметры экспрессивности текста: учеб. Новосибирск : Изд-во Новосиб. унта, 1991. 208 с.
41. Маслова В. А. Политический дискурс: языковые игры или игры в слова: *Политическая лингвистика*, 2008. С. 44–49.
42. Мороховский А. Н., Воробьева О. И., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В. Стилистика английского языка: учеб. Киев : Высшая школа, 1991. 282 с.
43. Нагорна Л. Б. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики: монографія. Київ : Світогляд, 2005. 327 с.
44. Нагорна Л. Б. Політична мова: зміст і структура поняття. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї: монографія. Київ, 2005. С. 195–207.
45. Паршина О. Н. Стратегии и тактики речевого поведения современной политической элиты России: учеб. Астрахань : Изд-во АГТУ, 2004. 196 с.
46. Петренко В. К. Особливості визначення політичної мови: *Політичний менеджмент* : ІПЕНД ім. І. Ф. Кураса, 2007. С. 16–24.
47. Петренко В. Методи впливу політичної мови: Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ : Філософія. Політологія, 2013. С. 45–47.
48. Разинкина Н. М. Об одном из способов синтаксической организации научной прозы (стилистический прием параллелизма). Лингвистика и методика преподавания иностранных языков : сб. ст. Москва : Наука, 1976. С. 59–90.
49. Романова Е. Г. Перформативные единицы в ритуальных актах суггестивной коммуникации : автореф. Тверь : 2002. 37 с.
50. Романюк С. Лінгво-стилістичні собливості інавгураційної промови (на прикладі виступу Президента України П. Порошенка) URL: [file:///C:/Users/Home/Downloads/PromowaPoroszenka%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/PromowaPoroszenka%20(2).pdf)

51. Селіванова О. О. Мовленнєвий вплив в комунікативній взаємодії: *Психолінгвістика* : навч. метод. посіб.: Університет імені Григорія Сковороди, 2012. С. 223–230.
52. Серио П. Как читают тексты во Франции: підруч. Москва : ОФО ИГ “Прогресс”, 1999. С. 12–54.
53. Симкина Е. О. Вербальная сугестия : психолінгвістический аспект Языковое сознание : устоявшееся и спорное: учеб. Москва : РАН, 2003. С. 248–249.
54. Синиця І. А. Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв’язності тексту: монографія. Київ : Мовознавство, 1994, С. 57–60.
55. Соломоник А. Семиотика и лингвистика: учеб. Москва : Молодая гвардия, 1995. 363 с.
56. Сусов И. П. Введение в теоретическое языкознание : учеб. Москва : Восток – Запад, 2006. 382 с.
57. Тазміна А. Т. Проблемы современной американской президентской риторики: монография. Хакас : Изд-во Хакасского гос. ун-та, 2001. 155 с.
58. Формановская Н. И. Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты: учеб. Москва : 1982. 158 с.
59. Фуко М. Археология знания: Ника-Центр, 1996. с. 108.
60. Хабермас Ю. Комунікативна дія і дискурс – дві форми повсякденної комунікації: *Першоджерела комунікативної філософії*. Київ : Либідь, 1996. С. 84–90.
61. Холявко І. В. Українська суспільно-політична лексика 90-их років ХХ ст. як тематична єдність: зб. наук. пр. Нац. пед. ун-ту ім. М.П.Драгоманова. Київ : Логос, 2002. С. 196–203.
62. Чернявская В. Е. Дискурс власти и власть дискурса: учеб. Москва : Флинта, 2006. 137 с.
63. Чорнойван Н. В. Лексико-семантичні особливості промов американських діячів ХХ-ХХІ століть URL: <https://ktpnam.kpi.ua/sites/default/files/img/%20%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0>

%B0%D0%BB%D1%96%D1%8F%20%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D1%80%D1%96%D1%97%D0%B2%D0%BD%D0%B0.pdf

64. Чудинов А. П. Дискурсивные характеристики политической коммуникации: *Политическая лингвистика*: учеб. Екатеринбург : 2012. С. 54–59.

65. Шаповал Ю. І. Енциклопедія політичної думки: Київ : Дух і Літера, С. 200–482.

66. Шейгал О. І. Семиотика политического дискурса : дис. д-ра филол. Наук 10.02.01 : Волгоград : 2000. 378 с.

67. Шейгал О. І. Семиотика политического дискурса: дис. Москва : Гнозис, 2004. 336 с.

68. Шеловских Т. И. Речевой акт совета : функционально-прагматический анализ (на материале фр. и русс. яз.): дисс. канд. филол. наук. Воронеж : 1995. 217 с.

69. Шикоряк Ю. О Лексичний аналіз промов Фр.Д.Рузвельта URL: https://theses.oa.edu.ua/DATA/1327/%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%A8%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%8F%D0%BA%20%D0%AE._%D0%97%D0%9C%D0%90-6.pdf

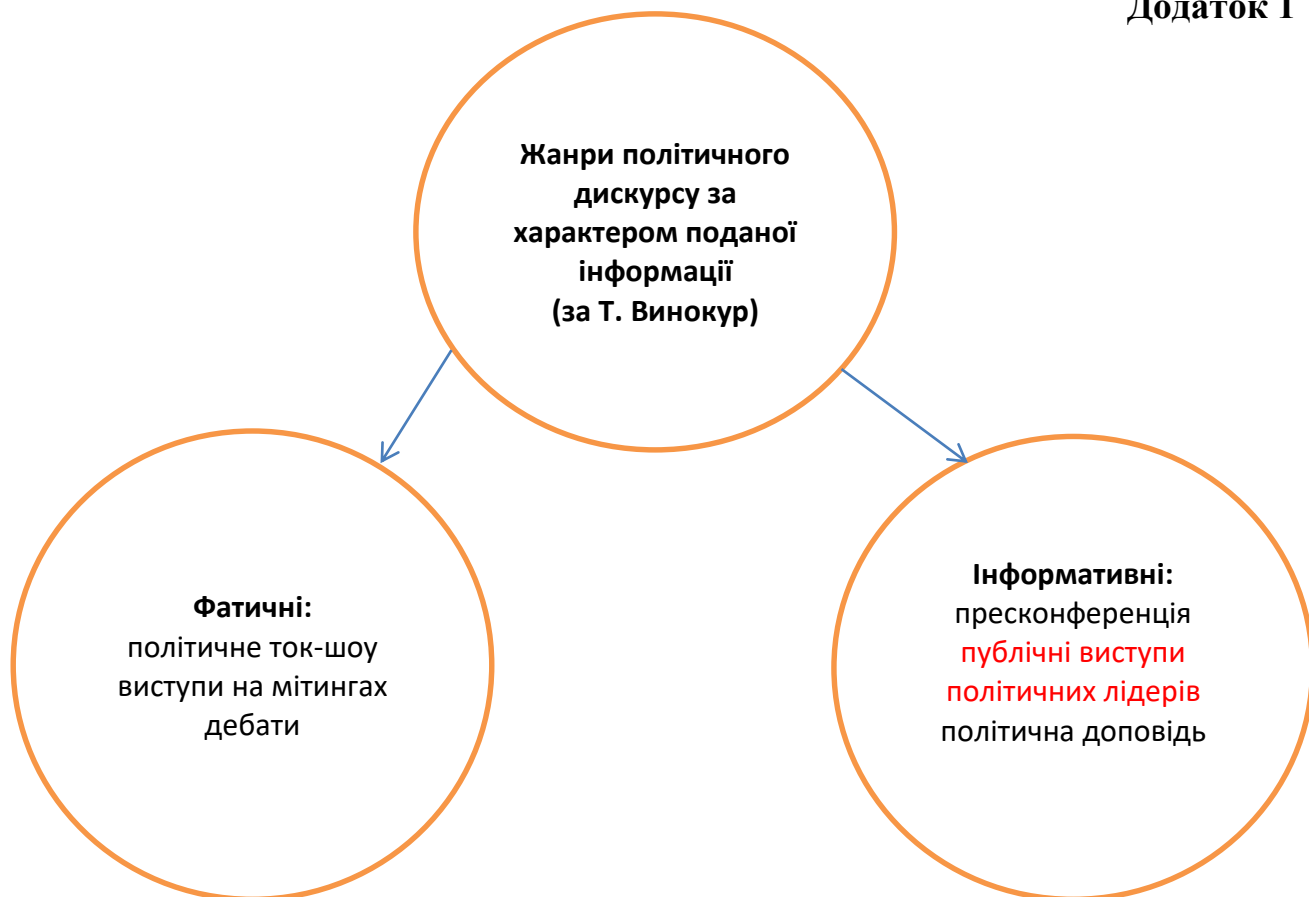
70. Шкаріч І. Основи сучасного ораторського мистецтва: Školska knjiga, 2000.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

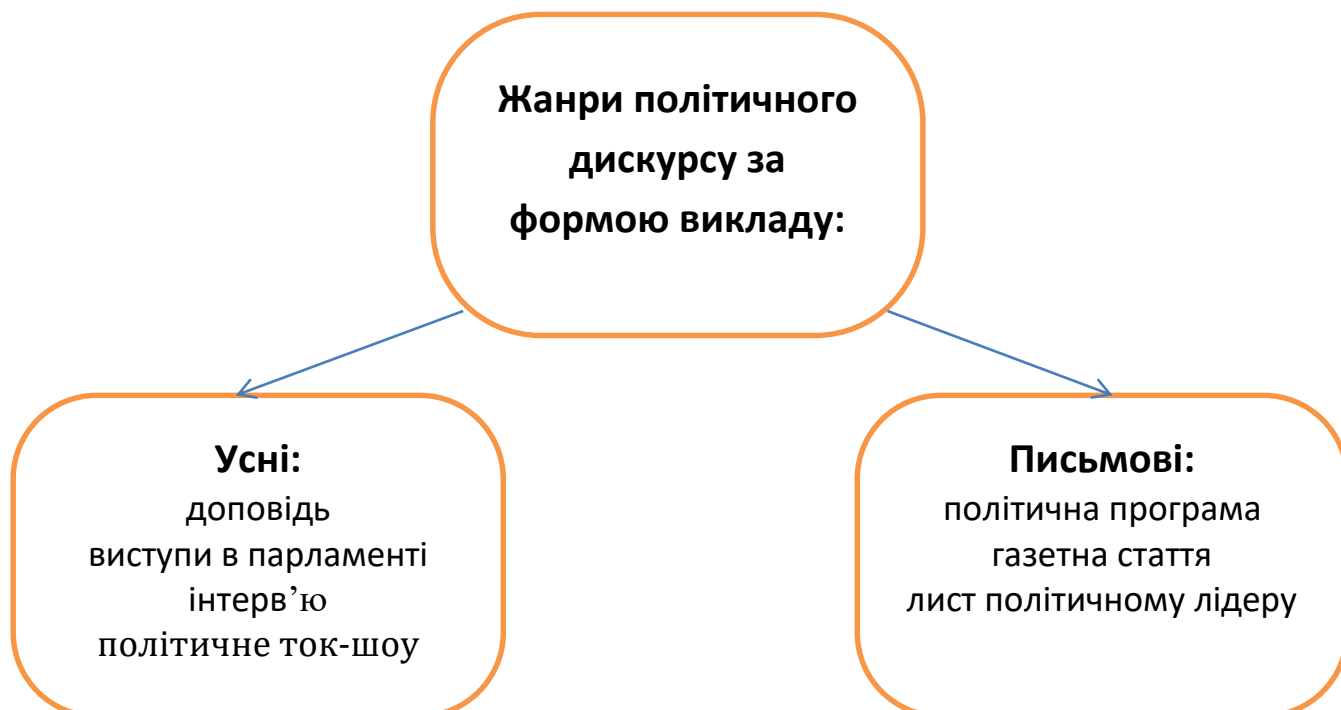
Інавгураційна промова Президента України Володимира Зеленського. Президент України Володимир Зеленський: [Веб-сайт]. 2019. URL: <https://www.president.gov.ua/news/inavguracijna-promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelensk-55489>

ДОДАТКИ

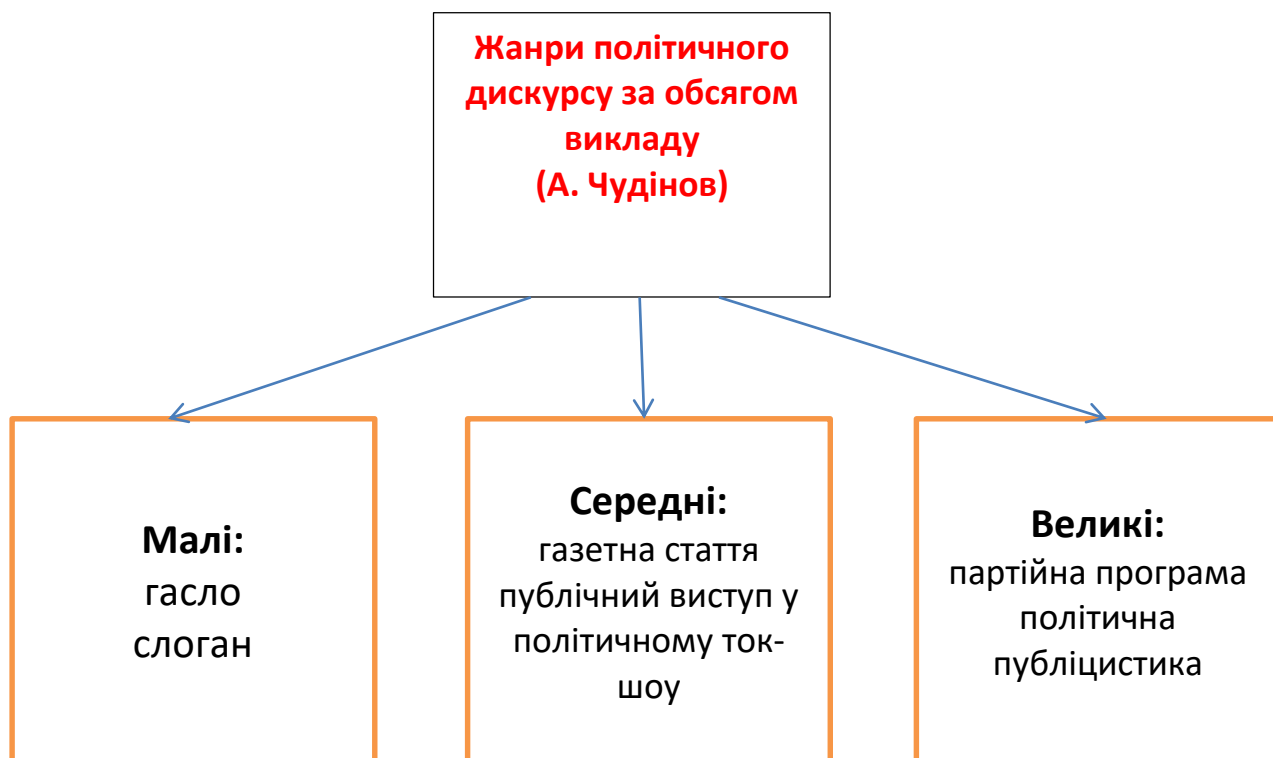
Додаток 1

Додаток 2

Додаток 3

Додаток 4

Додаток 5

